

Peilingen

Excursie 450 jaar Berger- en Egmondermeer

Op vrijdag 2 oktober 2015 werden de leden van de Vereniging in het Regionaal Archief Alkmaar ontvangen. Daar kregen zij van Frits David Zeiler uitleg over de geschiedenis van het landschap ten westen van de stad, waarbij hij natuurlijk vooral op het droogleggen van het Berger- en Egmondermeer (BEM) inzoomde.

Circa 1100 hebben de monniken van de Abdij van Egmond de 'Limmer Zanddijk' aangelegd, welke de oudste waterkering van (Noord-)Holland zou zijn. Vanaf 1200 kwam het initiatief tot inrichting van het land bij de landsheer, de graaf van Holland, te liggen. Hij liet toen een 'afsluitdijk' tussen Bergen en Alkmaar aanleggen. Vanaf dat moment is "het mere", de trechtervormige strandvlakte ten zuidwesten van die kering, tot aan de strandwallen in het westen, een gebied op zichzelf geworden. In 1329 kochten de burens van Heiloo van de graaf het recht om de opwassen "dat geworpen ende gegroeid is uit Bergermeer" in te dijken. Die oude bedijkingen met de daarbij behorende rechten moesten later bij de droogmaking van het BEM worden gerespecteerd. Vandaar dat er geen strakke verkaveling zoals in de Beemster (drooggemaakt 1607-1612) kon worden gerealiseerd.

'Bergenvalley' was (en bleef) een innovatief centrum waar al in 1407 de eerste poldermolen stond, een wereldprimeur die door de vroede bestuurders van Delfland werd bezichtigd. Ten zuiden van Bergen ligt de oude 'Molenpolder' waarbij de naam een aanwijzing voor de oorspronkelijke locatie kan zijn. Immers als meerdere polders over een

Inleider en gids Frits David Zeiler. In de achtergrond de Bosmolen. Foto B. Wouda.

molen beschikken, kan de naam Molenpolder niet onderscheidend zijn. Volgens Zeiler kunnen we nog veel van onze geschiedenis uit toponiemen halen.

Rond 1500 werden de jonge Hollandse duinen gevormd. Door verhoging van het duin, kwam ook de grondwaterstand hoger te liggen, hetgeen voor wateroverlast zorgde. De gegraven beken moesten het overtollige water afvoeren. Volgens Zeiler was er mogelijk opnieuw een primeur toen circa 1540 een tweetal investeerders twee poldermolens, de zogenaamde 'Brantgen Jan Heinismolens', even ten noorden van Alkmaar bouwden. Zij waren niet voor droogmaking maar voor beheer van het peil in het BEM bedoeld, waarvoor zij de kosten op de belanghebbenden wensten te verhalen. Dat ging niet zonder slag of stoot, zodat er werd geprocedeerd en het Hof van Holland een vonnis velde.

Kort daarna namen de ambachtsheren van Bergen (Hendrik van Brederode) en Egmond (Lamoraal van Egmond) het initiatief om het circa 1.300 hectare grote BEM door zes poldermolens droog te malen. Daartoe sloten zij in 1563 een overeenkomst met de stad Alkmaar en konden zij in 1563-1565, even ten zuiden van Bergen, de oudste groot-schalige droogmakerij van Nederland realiseren. Bij dat technisch hoogstandje werden de initiatiefnemers niet alleen met financiële, technische en juridische moeilijkheden geconfronteerd. Kort na de drooglegging liep het BEM weer vol als gevolg van de Allerheiligenvloed (1570), waarna de polders bij het beleg van Alkmaar (1573), om militaire overwegingen, moedwillig onder water werden gezet. Na herstel volgde een lange strijd tussen Alkmaar en Bergen waar hun grens zou liggen. Bergen kreeg gelijk maar bij de gemeentelijke herindeling van 1972 (!) werd het omstreden gebied alsnog aan Alkmaar toegewezen, waarna er een woonwijk verrees.

Na de lezing werden de aanwezigen door archivaris Paul Post uitgenodigd om een aantal oude kaarten van het gebied in de depots van het Regionaal Archief Alkmaar te bezichtigen. Het betrof kaarten die de situatie van vlak voor en vlak na de droogmaking van het BEM weergeven. Door Zeiler was al op het uitverkochte tentoonstellingsgidsje *Modderen en malen* gewezen, in 2009 uitgebracht bij een tentoonstelling in het museum Het Sterkenhuis in Bergen.

Aansluitend was er een rondrit waarbij met Frits David Zeiler als deskundige gids de highlights van het gebied werden bekeken. Op de vermeende oudste Hollandse dijk, werd de deelnemers een 'dijkbetredingssensatiegevoel' gegund. In de Molenpolder vond in de stolpboerderij 'Zeldenrust' van de familie Kraakman de jaarvergadering plaats en werd de lunch genuttigd. Aan het eind van de excursie werd nog de Bosmolen bezocht. Bij die poldermolen bood de Stichting BEM 450 een borrel aan met mogelijkheid om het fameuze bier van de abdij van Egmond te proeven. Daarna werden de eerder vertelde wonderverhalen over Sint Adelbertus minder kritisch beoordeeld.

Vlak voordat we bij het station van Alkmaar werden afgezet, reed de bus nog langs het kleinste poldertje van Nederland, een naamloos poldertje dat slechts de erven van twee huizen omvat. Zeiler riep op om namen voor deze polder aan te leveren. 'Victoriapolder' werd nog door Chris de Bont gesuggereerd, maar door Zeiler meteen afgewezen. Ook bij die naamgeving geldt kennelijk mijn motto: *festina lente*.

Bertus Wouda

Boekpresentatie en studiemiddag 'participatiecultuur'

Op donderdag 24 september 2015 werd te Delft de studiedag 'Participatiecultuur in de vroegmoderne periode' in het Gemeenlandshuis van het Hoogheemraadschap van Delfland gehouden. Ook nu zijn waterschappen met 'participatie' bezig, waarmee dan inspraak of medezeggenschap op de besluitvorming wordt bedoeld. Het is een effectief middel omdat veel tijd en geld wordt bespaard als men 'aan de voorkant' in plaats van 'aan de achterkant' van het besluit met de ingezetenen communiceert. Het systeem van

zoeken naar een breed draagvlak wordt ‘poldermodel’ genoemd. Momenteel loopt het onderzoeksproject: ‘Politieke cultuur in de waterschappen (circa 1400-circa 1800)’ dat de oorsprong van dit poldermodel bestudeert. Het project is een samenwerking van het Huygens ING, de Universiteit Utrecht (UU) en de Vrije Universiteit (VU), waarbij Piet van Cruyningen, Petra van Dam, Paul Brusse, Heleen Kole, Maarten Prak en Milja van Tielhof zijn betrokken.

Petra van Dam, hoogleraar aan de VU, trad als dagvoorzitter op. Zij heette iedereen van harte welkom en leidde de studiedag in. De bijeenkomst was een presentatie van een afgeronde studie, die met een bijdrage van nog lopend onderzoek werd gecombineerd.

Carla de Wilt, sinds 1995 archivaris bij het Hoogheemraadschap van Delfland, begon daar met de polderarchieven te inventariseren. Vanaf 2001 heeft zij ook promotieonderzoek verricht. Haar dissertatie *Landlieden en hoogheemraden* verscheen onlangs als derde deel in de reeks ‘Waterstaat, cultuur en geschiedenis’ die onder auspiciën van onze vereniging staat. Later op de dag werd een exemplaar daarvan aan dijkgraaf Michiel van Haersma Buma overhandigd.

De hoofdvraag van haar onderzoek was hoe de bestuurlijke organisatie van het waterbeheer in Delfland zich in de zestiende eeuw heeft ontwikkeld. In het bijzonder werd gekeken hoe de organisatie formeel was geregeld en hoe deze in de praktijk, zowel lokaal als regionaal, functioneerde en hoe eventuele verschillen in ontwikkelingen in de verschillende ambachten kunnen worden verklaard. Het antwoord werd in een combinatie van geografische, economische en bestuurlijke factoren gezocht. De interactie tussen het regionale niveau van de hoogheemraden en het lokale niveau van de ambachten werd van belang geacht. Binnen die ambachten konden naast de lokale bestuurders ook ‘gewone’ ingelanden invloed uitoefenen. In deze studie heeft de participatie van die ingelanden speciale aandacht gekregen. Carla de Wilt introduceerde het begrip ‘participatiecultuur’. Criteria die zij bij dat begrip hanteerde waren de frequentie van het raadplegen van de burens ofwel de geërfden, wie mochten er kiezen, de omvang van het landbezit als toelatingscriterium en de roulatiefrequentie van de bestuurders, waarbij ook naar het aantal naamsvermeldingen werd gekeken. Kortom, de bevoegdheden van de geërfden en hun personele invulling in het lokale bestuur werd grondig onderzocht. De vraagstelling werd in een drietal casestudies, te weten Berkel, Maasland en Monsterambacht, opgesplitst. Opvallend was dat de omvang en de inhoud van de diverse vormen van verzet door de geërfden tegen de hoogheemraden per ambacht sterk verschilden. De participatiecultuur op lokaal niveau kon een verrassende verklaring hiervoor bieden.

Paul Brusse, projectleider bij de UU, is bij het eerder vermelde nog lopende onderzoeksproject betrokken. Hij heeft de politieke participatie van de ingelanden in het Gelderse rivierengebied in de zeventiende en achttiende eeuw bestudeerd. In zijn bijdrage: ‘Participatie en poldermodel langs de grote rivieren’ vroeg hij zich af of ook ‘gewone’ dorpingen bij het bestuur waren betrokken en zo ja, hoe groot die betrokkenheid dan was. De geconstateerde participatiegraad was opvallend groot, en liep op tot ruim 80 procent in het dorp Andelst. Vermeldenswaard was ook dat in Lent door de geërfden werd besloten om, tegen betaling, het archief bij de koster te plaatsen. Iedere geërfde en buurmeester mocht de stukken ‘te allen tijde’ raadplegen. Men nam daar de participatie serieus en kon het lokale bestuur achteraf altijd controleren. Paul Brusse hoopt zijn onderzoeksresultaten in 2016 onder meer in de *Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden* te publiceren.

Petra van Dam gaf in haar lezing ‘Participatiecultuur in waterschappen in vergelijkend perspectief’ enige algemene tendensen weer. Bij de deelname op lokaal niveau wees zij er nadrukkelijk op dat ook soms vrouwen in het bestuur waren opgenomen. Als bij de roulatie een huis of huishouden aan de beurt was waarbij de man als gezinshoofd was overleden, werd zijn plaats kennelijk door zijn weduwe overgenomen. Dit zijn betrekkelijk nieuwe inzichten die voor genderonderzoek nieuw materiaal opleveren. Een conclusie was dan ook dat de participatie in veel dorpen vrij breed was, omdat de roulatie van be-

Carla de Wilt met haar dissertatie *Landlieden en hoogheemraden voor het gemeenlandshuis van het hoogheemraadschap van Delfland*.

Foto B. Wouda.

stuursfuncties over de hoofden van huishoudens hoog was. De meeste lokale bestuurders werden voor één of twee jaar benoemd. In het laatste geval werd dan veelal in tweetallen gewerkt. Er was dan een ‘uittredend’ bestuurslid die een ‘inkomend’ lid moest inwerken. Tegen de participatie op lokaal niveau stak die op regionaal niveau schril af. Op dat niveau werd van enige participatie geen spoor gevonden.

Nadat dijkgraaf Michiel van Haersma Buma van Carla de Wilt een exemplaar van het boek *Landlieden en hoogheemraden* had ontvangen wees hij op het belang van het hoogheemraadschap om zijn ingelanden bij de besluitvorming te betrekken, en op welke wijze het daar vorm aan gaf.

Tijdens de afsluitende excursie trad Harry van den Broek, beleidsadviseur van het Hoogheemraadschap van Delfland, als reisleader op. De bus reed ook langs de Woudse polder die als ‘calamiteitenberging’ is ingericht. Hier worden overigens geen ‘calamiteiten’ geborgen. Het doel was om daar tijdens buitengewone hoogwaterstanden circa 800.000 m³ (800 miljoen liter) water tijdelijk op te kunnen vangen. Tijdens de eerder geprezen burgerparticipatie werd op de fraaie zichtlijnen vanaf ‘t Woudt op het kerkje in de verte gewezen. Om het historische uitzicht te handhaven is de waterkering daar minder hoog gemaakt, waardoor de bergingscapaciteit tot circa 500.000 m³ werd gereduceerd. Wellicht dat in de toekomst daar nog eens een ‘vlotterwaterkering’ kan worden gerealiseerd om de huidige capaciteit alsnog te verdubbelen. Gezien de kosten daarvan kan dat nog wel ‘even’ duren. Het blijft wel een wens voor de lange termijn, indachtig mijn motto: *festina lente*.

Bertus Wouda

Carla de Wilt, *Landlieden en hoogheemraden. De bestuurlijke ontwikkeling van het waterbeheer en de participatiecultuur in Delfland in de zestiende eeuw*. Uitgeverij Verloren, Hilversum 2015. 509 blz. Geïll. ISBN 978-90-8704-512-8. € 40,00.

Lustrum Stichting Schilthuisfonds en Vereniging voor Waterstaats- geschiedenis

In 2015 bestonden de Stichting Schilthuisfonds (SSF) en de Vereniging voor Waterstaats-
geschiedenis (VWG) respectievelijk 30 en 25 jaar. De SSF heeft bevordering van de we-
tenschappelijke en praktische beoefening van het waterstaats- en waterschapsrecht en de
waterstaatsgeschiedenis tot doel. De VWG tracht de bestudering van en de belangstelling
voor de waterstaatsgeschiedenis te bevorderen. Aangezien de aandachtsgebieden van
beide organisaties elkaar goed aanvullen, ligt het voor de hand om de viering van beide
lustra te combineren met een symposium. Dit vindt plaats op 20 april 2016 in het Fort bij
Vechten te Bunnik (Utrecht). Het symposium is gratis toegankelijk. De rode draad van het
symposium is 'Waterveiligheid. De geschiedenis als drager van de toekomst'. Tijdens de
ochtend geven de hoogleraren Petra van Dam, Remco Nehmelman en Marleen van Rijs-
wick alsmede Deltacommissaris Wim Kuijken hun kijk op dit onderwerp. Na de lunch
zijn de deelnemers welkom in het Waterliniemuseum, dat sinds oktober van dit jaar in het
Fort gehuisvest is. De dag zal worden afgesloten met een borrel. Indien u uw belangstelling
voor deelname kenbaar maakt via info@waterstaatsgeschiedenis.nl, krijgt u automatisch
de uitnodiging voor dit bijzondere symposium toegestuurd. Nadere informatie: [www.wa-
terstaatsgeschiedenis.nl](http://www.wa-
terstaatsgeschiedenis.nl)

Herdenking watersnood 1916-2016 in Noord-Holland

Op 14 januari 2016 onthulde minister van Infrastructuur en Milieu Melanie Schultz van
Haagen op Marken een monument ter herdenking van de watersnood van 1916. Op het ei-
land vielen tijdens de storm 's ochtends vroeg op 14 januari 1916 bij elkaar zestien slacht-
offers. Elders in het land verdronken nog eens zeven personen. Het 'The Wave' gedoopte
monument bestaat uit een sculptuur van Linda Verkaaik. Zij liet zich onder andere inspi-
reren door de rouwdracht op het eiland. Een dag later vond een herdenkingsbijeenkomst
plaats in de Anna Paulownapolder in de Noordkop van Noord-Holland. Ook die ver-
dween in 1916 onder water en hier verdronken twee mensen. Vele plaatselijke historische
verenigingen in de destijds ondergelopen streken hebben boeken uitgebracht over het
verloop van de ramp ter plekke en/of organiseren tentoonstellingen, wandelingen, lezin-
gen enzovoort. De site www.waterkustland.nl geeft een overzicht van alle activiteiten in

Minister Schultz van
Haagen bij de onthul-
ling van het monum-
ent ter herdenking van
de slachtoffers van de
watersnood van 1916.
Foto Ed Lonnee.

Noord-Holland. Speciale vermelding verdienen de tentoonstelling in het Zuiderzeemuseum te Enkhuizen (www.zuiderzeemuseum.nl) en de studie *Vergeeten water. De fotografen van de watersnood van 1916*. In het museum wordt op 26 maart een 'watersnoodstraat' geopend. Een straatje in het buitenmuseum wordt ingericht als rampgebied met een laag stinkende modder op straat, verzopen inboedels, wrakhout en de loopplanken op paaltjes waarmee de woningen droogvoets bereikbaar werden gehouden. Tussen de huizen ligt een losgeslagen botter, zoals die destijds op Marken en in Spakenburg door het hoge water over de kade tegen de huizen werden getild. Elders in het museum zijn diverse exposities te zien, waaronder een documentaire van filmregisseur en cameraman Jacques Laureys. Hij schreef tevens het fraai geïllustreerde boek *Vergeeten water* waarin de fotografen die de overstromingen van 1916 op de gevoelige plaat vastlegden centraal staan. Deze watersnood is een van de eerste grote calamiteiten die uitgebreid op foto en zelfs al film werd gedocumenteerd en vormt een belangrijk moment in de persfotografie.

Jacques Laureys, *Vergeeten water. De fotografen van de watersnood van 1916*. Stichting Uitgeverij Noord-Holland, Wormer 2015. 208 blz. Geïll. ISBN 978-90-7838-180-8. €29,95.

Herdenking watersnood 1916-2016 in de gemeente Bunschoten

Niet alleen Noord-Holland werd door de stormvloed van 13/14 januari 1916 getroffen, maar ook Bunschoten, Spakenburg, Nijkerk, Eemnes, Hoogland en Baarn kregen het zwaar te verduren. Het water kwam door het dal van de Eem tot Amersfoort. Met name in de huidige gemeente Bunschoten worden de overstromingen uitgebreid herdacht. Spakenburg werd hier wel het zwaarst getroffen. De tot drie meter hoge golven tilden de bidders in de haven over de kade heen en smeten ze tegen de huizen. Vijftig woningen werden zwaar beschadigd. De officiële herdenking vond op 13 januari 2016 plaats tijdens een bijeenkomst in de Noorderkerk te Spakenburg. Aansluitend werd een fakkeloptocht met een licht- en geluidsshow georganiseerd. In het Museum Spakenburg is tot half juni een tentoonstelling te zien met een speciaal ingerichte watersnoodsteeg. In april volgt in het Klederdrachten Visserijmuseum Spakenburg de expositie '100 jaar Water en Oranje'. Historicus Bertus Wouda uit Spakenburg werkt aan een boek over de gebeurtenissen. Deze circa 160 bladzijden tellende studie (werktitel: *Watervluchtelingen, verzorgd en verguisd*) verschijnt be-

Tussen de woningen geslagen bidders in Spakenburg. Overgenomen uit Herinneringsalbum van den grooten watersnood januari 1916 (Amsterdam 1916).

gin april. Het watersnoodjaar wordt afgesloten tijdens de Visserijdag op 3 september met een botter op de wal als in 1916. Een speciale krant geeft een overzicht van alle activiteiten. Deze is in te zien op de site van het Waterschap Vallei en Veluwe, www.vallei-veluwe.nl. Zie ook www.museumspakenburg.nl, www.kenvmuseum.nl en <http://visserijdag.net>.

Henk Saeijs, stormloper in een Delta

Op woensdag 2 september 2015 vond aan de Hogeschool Zeeland, University of Applied Sciences, te Vlissingen de presentatie plaats van het boek *Henk Saeijs, stormloper in een delta*. Het gaat om een biografie ontstaan uit een serie gesprekken tussen Saeijs en auteur Leo Santbergen, werkzaam bij het Waterschap Brabantse Delta. Henk Saeijs (1935) studeerde biologie. Hij was een van de eerste biologen bij Rijkswaterstaat en werkte daar achtereenvolgens bij de Deltadienst, de hoofddirectie, de directie Noordzee en de directie Zeeland. Saeijs legde daar als bioloog tussen waterbouwkundigen de basis voor de omslag naar integraal waterbeheer. In 1995 werd hij aan de Erasmus Universiteit Rotterdam benoemd tot bijzonder hoogleraar met als leerstoel 'waterkwaliteitsbeleid en duurzaamheid'. Het boek start met het persoonlijk levensverhaal van Saeijs. Daarna komen kwesties aan de orde als de stormvloedkering in de Oosterschelde, het zout houden van de Grevelingen en het begin van de discussie over ontpolderingen in de Westerschelde. Het boek wordt afgesloten met het essay 'investeren in harmoniseren', tevens een laatste boodschap aan de studenten van de Hogeschool Zeeland Delta Academy.

Leo Santbergen, *Henk Saeijs, stormloper in een delta*. Uitgeverij Eburon Academic Publishers, Delft 2015. 384 blz. Geïll. ISBN 978-94-6301-010-8. €24,99.

Waterstaatskaarten online

De Waterstaatskaart van het Koninkrijk der Nederlanden is een rijke bron, niet alleen voor de geschiedenis van de waterstaat, maar bijvoorbeeld ook voor de geschiedenis van steden, dorpen en landschappen. Sedert de eerste editie van de Waterstaatskaart (1865-circa 1935) is Nederland sterk veranderd. Dankzij bijna tweehonderd grootschalige waterstaatskaarten krijgen we een gedetailleerd beeld van de oorspronkelijke inrichting van Nederland omstreeks 2000. Via de website www.waterstaatsgeschiedenis.nl kunt u de kaarten kosteloos inzien en desgewenst in hoge resolutie downloaden.

Archeologische verwachtingskaart Maasdal

Bij het voorbereiden van ruimtelijke ontwikkelingen moet goed rekening worden gehouden met archeologische waarden. Dat is de reden voor de vervaardiging van verwachtingskaarten waarop de gebieden die mogelijk archeologische resten kunnen bevatten in beeld worden gebracht. Op 18 september 2015 werd in het Limburgse dorpje Well de kaart van het Maasdal tussen Mook en Eijsden gepresenteerd. Na de overstromingen van 1995 voerde Rijkswaterstaat een heel pakket maatregelen uit om de waterveiligheid te verbeteren. De tijdens dit project uitgevoerde opgravingen leverden een schat aan nieuwe informatie op over de bewoning van het gebied en het landschap. Al deze informatie is in de

kaartsenset verwerkt. Deze kwam tot stand in samenwerking tussen Rijkswaterstaat en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). De set omvat een landschapskaart, een kaart waarop alle informatie is samengebracht en deelkaarten voor vier perioden. In juli 2015 heeft de RCE de verwachtingskaarten digitaal beschikbaar gesteld. Ze zijn in eerste instantie bedoeld voor beleidsvormers bij provincies en gemeenten, maar natuurlijk ook voor geïnteresseerden in de archeologie van hun streek de moeite waard. www.archeologieinederland.nl.

De staat van de delta

Op 28 januari 2016 vond tijdens het congres 'Deltas and Ports of the Future' aan de TU Delft de presentatie plaats van de studie *De staat van de delta* door Han Meyer. Het eerste exemplaar werd aangeboden aan Cees Veerman, voormalig voorzitter van de Deltacommissie. Meyer is professor of Theory and Methods of Urban Design aan de TUD. Hij benadrukt in zijn nieuwe boek de eeuwenoude en onlosmakelijke samenhang tussen de waterstaat, stedelijke ontwikkeling en natievorming in het deltagebied van de Rijn en de Maas. De watersnood van 1916 vormde het begin van 'de grote verbouwing van Nederland' met de Zuiderzeewerken. Na de Ramp van 1953 volgde het Deltaplan. Beide plannen getuigen van een brede kijk waarin waterveiligheid, economische ontwikkeling en ruimtelijke ordening samenkwamen. Vanuit deze achtergrond onderzoekt Meyer de mogelijkheden voor de toekomst. De samenballing van bevolking, economie en kapitaal in het westen van ons land in combinatie met de klimaatverandering maken een grote verbetering van de waterveiligheid noodzakelijk. Tegelijkertijd constateert Meyer een gebrek aan visie. Een voorbeeld hiervan is het recente besluit om het bouwverbod langs de kust los te laten.

Han Meyer, *De staat van de delta. Waterwerken, stadsontwikkeling en natievorming in Nederland*. Uitgeverij Vantilt, Nijmegen 2016. 240 blz. Geïll. ISBN 879-94-6004-269-0. €24,95.

Restauratie keersluis Munnekezijl

Op zaterdag 28 november 2015 heeft de Stichting Waterschaperfgoed de gerestaureerde keersluis bij Munnekezijl, in het noorden van Friesland, symbolisch opgeleverd aan de

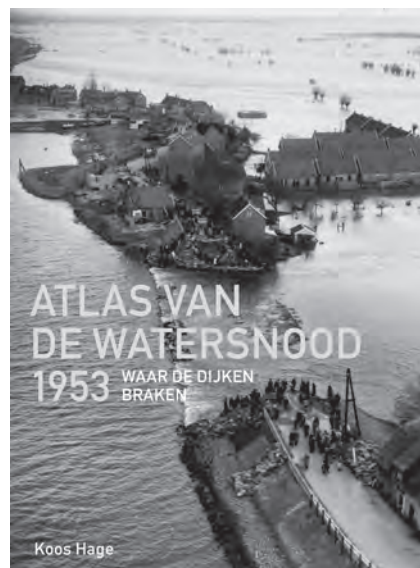

De in oude glorie herstelde keersluis bij Munnekezijl.
Foto Stichting Waterschaperfgoed.

bewoners van het dorp. De bewoners zijn blij dat hun sluis weer in goede staat van onderhoud is gebracht. In een latere fase worden de 22 schuiven in de sluis hersteld. Vlak voor de zomer van 2015 is begonnen met de restauratie van deze bijzondere keersluis die een van de grootste waterstaatswerken van Friesland is. Omdat de keersluis een rijksmonument is, heeft de Provincie Fryslân een restauratiesubsidie beschikbaar gesteld waardoor het voor de stichting mogelijk was de keersluis weer glans te geven in het landschap. De keersluis dateert uit 1882. Hij werd gebouwd om de afwatering van de Friese boezem op de Lauwerszee te verbeteren. De bouw van de sluis was een onderdeel van het plan ter verbetering van de afvoerkanalen vanaf het Bergumermeer tot aan Zoutkamp. Door de afsluiting van de Lauwerszee, in 1969, raakte de sluis zijn functie kwijt. De sluis is eigendom van de Stichting Waterschapserfgoed. Deze stichting werd in 2004 opgericht op initiatief van Wetterskip Fryslân en heeft tot doel het onroerende waterschapserfgoed in stand te houden en te beheren om daarmee het verhaal van het waterbeheer in Friesland te vertellen. Zo is er bij de keersluis, net als bij de andere waterschapserfgoed objecten, nu ook een informatiepaneel aangebracht waarop in het kort de geschiedenis van de keersluis is te lezen. De stichting is eigenaar van een dertigtal waterschapserfgoed objecten waarvan er twintig de status van rijksmonument hebben. De rijksmonumenten zijn traditionele rietkap molens, gemalen, sluizen, een brug en acht Amerikaanse windmotoren. Ook behoren enkele gedenktekens tot het bezit van de stichting waarvan de Stenen Man bij Harlingen wel de bekendste is. Meer informatie over de stichting is te vinden op www.waterstaats erfgoed.nl.

Atlas watersnood 1953

Op 27 november 2015 vond in het Watersnoodmuseum te Ouwkerk de presentatie plaats van de *Atlas van de watersnood 1953* door Koos Hage. Karla Peijs, voorzitter van het bestuur van het Watersnoodmuseum, Ellen Visser, directeur Rijkswaterstaat dienst Zee en Delta, en Marjan Kreijns, programmadirecteur Deltatechnologie TU Delft, namen eerste exemplaren in ontvangst. Hage trof in het Zeeuw Archief te Middelburg doosjes met foto's van KLM Aerocarto aan. Dit bedrijf fotografeerde in opdracht van Rijkswaterstaat op 7 en 9 februari 1953 alle 96 doorbraken vanuit de lucht. Zo verkreeg men inzicht in de omvang van de schade. Deze zeer gedetailleerde opnamen vormen de kern van het op royaal formaat uitgegeven boek. Het beeld uit de lucht wordt steeds gecompleteerd met een op de grond gemaakte foto en een kaartje. De auteur voegde bovendien verhalen van ooggetuigen toe. Deze zijn gebaseerd op interviews die Kees Slager in de jaren tachtig van de vorige eeuw afnam. Hage besluit met een blik op de toekomst.

Koos Hage, *Atlas van de watersnood 1953. Waar de dijken braken*. Uitgeverij Thoth, Bussum 2015. 192 blz. Geïll. ISBN 978-90-6868-653-1. €39,90.